

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2019, 2(12): 900-912.

DOI:10.26677/TR1010.2019.279

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası:

<https://www.sobibder.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

1836 (H. 1252) Tarihinde Van Eyalet Merkezinin Müslim Nüfusu Hakkında Bir Değerlendirme*

Arş. Gör. Dr. Ercan GÖRDEGİR, Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batman, e-posta:

ercan.gordegir@batman.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9661-196X>

Büşra BARAN, Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, e-posta: busraabaran@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5728-7677>

Öz

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde önemli reformların yapıldığı bir değişim ve dönüşüm çağı olmuştur. Bu yeniliklerden birisi de ülke genelindeki erkek nüfusun sayılıp kayıt altına alınmasıdır. 1831 yılında II. Mahmut döneminde Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar sonucunda ülke genelinde yaşayan nüfus yapısının temel özelliklerini elde edebileceğimiz önemli tarihi belgeler ortaya çıkmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde NFS.d (Nüfus Defterleri) koduyla muhafaza edilen bu belgeler Osmanlı Devleti'nin içtimai yapısı açısından önemli olduğu kadar, yerel anlamda da önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS.d koduyla, 2794 ve 2796 numarada kayıtlı "Van Vilayeti, Van sancağı, Gevaş, Karçıkan, Havasur, Vastan kazası Müslim defteri ve Van Vilayeti, Van sancağı, Van (nefs) kasabası (mahalleler) kazası Müslim defteri" tanıtım ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

*Bu çalışma Prof. Dr. Ali AKTAN danışmanlığında 2014 yılında tamamlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Van, Nüfus Defteri, Abdülhamit, Osmanlı.

Makale Gönderme Tarihi: 22.10.2019

Makale Kabul Tarihi: 15.12.2019

Önerilen Atf:

Gördegir, E. ve Baran, B. (2019). 1836 (H. 1252) Tarihinde Van Eyalet Merkezinin Müslim Nüfusu Hakkında Bir Değerlendirme, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(12): 900-912.

© 2019 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

RESEARCH PAPER

An Evaluation on the Muslim Population of the Van State Center in 1836 (1252)

Dr. Ercan GÖRDEGİR, Batman University, Faculty of Arts and Sciences, Batman, e-mail: ercan.gordegir@batman.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9661-196X>

Büşra BARAN, Ph.D. Student, Harran University, Social Sciences Institute, Şanlıurfa, e-mail: busraabaran@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5728-7677>

Abstract

XIX. century has been an era of change and transformation in the Ottoman Empire, where significant reforms have been made. One of these innovations; the male population throughout the country is counted and registered. In 1831 the first census in the Ottoman Empire in the modern sense was made during the reign of II. Mahmut. As a result of these censuses, important historical documents which reveal the basic characteristics of the population structure throughout the country were put forward. These documents, which are kept with the code of NFS.d (Population Registers) in the Presidential Ottoman Archives, contain important information in the local sense as well as important information in terms of the internal structure of the Ottoman Empire. In this study, the promotion and evaluation of Muslim population of Van province, Van sanjak, Van (nefs) town and neighborhood registered as NFS.d code in number 2794 and 2796 have been made.

Keywords: Van, Population Book, Abdülhamit, Ottoman.

Received: 22.10.2019

Accepted: 15.12.2019

Suggested Citation:

Gördegir, E. and Baran, B. (2019). An Evaluation on the Muslim Population of the Van State Center in 1836 (1252), *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2(12): 900-912.

© 2019 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

Genel olarak savaşlar, biyografiler, kahramanlıklar ve benzeri konular şimdiye kadar araştırmacıların üzerinde durmayı tercih ettikleri önemli alanlar olmuştur. Ancak son zamanlarda bu konuların yanında toplum ve toplumsal gruplarla ilgili olarak sosyal ve yerel tarihi araştırmalar sayısında dünyada ve ülkemizde ciddi bir artış olmuştur. Bu durum arşivlerde bulunan içtimai ve sosyal hayat ile ilgili bilgi içeren belgelerin önemini arttırmıştır. Kaynak, kapsam ve yöntem genişlemesinin bir sonucu olarak ilk defa 1831 tarihinde kaydedilmeye başlanan nüfus defterleri sadece demografik açıdan değil aynı zamanda bir yörenin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyması açısından önemli arşiv belgeleridir. 1836 tarihli Van bölgesinin Müslim erkek nüfusunun bilgilerini içeren söz konusu arşiv belgelerine de bu noktayı nazardan bakmakta fayda vardır. Bu çalışmanın amacı XIX. asrın ilk yarısında Van Vilayeti'nin demografik durumunu ortaya koymaktır. Van yöresinin tarihi geçmişi konunun kapsamı dışında olduğu için ele alınmamıştır (Van bölgesinin tarihi geçmişi için şu çalışmalara bkz: Kılıç, 2001; Kılıç, 2012; 506-513; Abdulkadiroğlu, 1992; Alahverdi, Güven, 1995; Çadircı, 2011).

2794 ve 2796 Numaralı Van Vilayeti Müslim Nüfus Defterlerinin Tanıtılması

Bu çalışmada istifade edilen arşiv belgeleri Osmanlı Arşivi'nde 1836 tarihli, Van nüfus yoklaması sonuçlarını ihtiva eden 2794 numaralı Van Vilayeti, Van sancağı, Gevaş, Karçıkan, Havasur, Vastan kazası Müslim defteri ve 2796 numaralı Van Vilayeti, Van sancağı, Van (nefs) kasabası (mahalleler) kazası Müslim defteri olarak kayıtlı iki ayrı nüfus defteridir. Birinci defter 76 ikincisi ise 122 sayfadan oluşmaktadır (BAO, NFS.d: 2794, 2796).

2794 numaralı ilk defterimiz ciltsiz ve ebrusuz olup defterin 1-3 ve 76. sayfaları boştur. Defterin ebadı ise 16x45'tir. 2796 numaralı ikinci defterimizde aynı şekilde ciltsiz ve ebrusuz olup defterin 3-4, 58-59,78-79, 98-101, 102 numaralı sayfaları boştur. Defter 17x45 ebadındadır. Defterin bilgi formundaki açıklamalar kısmında; "Yırtılma ve kimyasal yanmaya bağlı olarak defterin bütünü sayfalarında değişen oranda eksiklikler mevcuttur" açıklaması yer almaktadır (BAO, NFS.d: 2794, 2796).

Defterlerde Van Vilayetine tâbi mahalle ve köylerde yaşayan nüfusun sülale lakapları ve erkek bireylerin kayıtları yer almaktadır. Yerleşim birimleri kaydedilirken, başlarına köy olduğunu belirtmek için *karye* kelimesi konulmuştur. Köyün adından sonra, hanelerde (Göyünç, 1979: 331-348) yaşayan erkek nüfusun adları sıralanmıştır. İstisnalar hariç genellikle köy muhtarı veya imamı köyde ilk sırada kaydedilmiştir.

2794 numaralı defterde şahısların meslekleri, siyah mürekkep ve kişi numarasından sonra kaydedilmişken 2796 numaralı defterde meslekler hane ve kişi numarasının yukarısında, yukarıya doğru kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yine ikinci defterimizde kırmızı mürekkeple söz konusu kaydın yapıldığı tarihte veya daha önce ölenleri belirtmek için ölen kişi adının üzeri kırmızı kalemle çizilerek çizginin yukarısında kişinin vefat ettiği anlamında *fevt* kelimesi yazılmıştır. Aynı çizginin aşağısına da ölüm tarihi hicri takvime göre yazılmıştır. Her iki defterde de hane ve kişi numaraları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 2796 numaralı defterde hane ve kişi numaralarına ek olarak kişilerin meslekleri, buldukları yer, ölüm tarihleri ve görevleri gibi özelliklerini belirten durumlar da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca defterin kayıt altına alındığı tarihte Van yöresinin sakinlerinin sülale adlarıyla birlikte kaydedilmesi kişilerin hangi aileye mensup olduğunu tespit edilmesi noktasında önemli bir kolaylık sağlamıştır.

Bütün dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da çocuklara dinî inançlar, sevilen ve saygı duyulan şahsiyetlerden etkilenerek isim verilmekteydi. 1836'lı yıllarda çalışmamıza konu olan bölgede çoğunlukla Mehmet, Ahmet, Ali, Abdullah, Osman, Musa, Mahmut, Hasan, Hüseyin, Mustafa gibi adların kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan isimler daha çok Peygamberler, Ehl-i Beyt ve Dört Halife isimleri olup yöre halkının muhafazakâr kimliğini ortaya koymasından önemlidir. Bu isimlerin ailelerde, babadan oğula geçerek müteakip kuşaklarda yaşatılması şecere tespitinde kolaylık sağlayabilir (Topal, 2010: 13). Bu çalışmanın kapsamı yukarıda numaralarını verdiğimiz iki defterle sınırlı olsa da Osmanlı Devleti tarafından aynı amaçla gerek Van eyalet merkezinin gayrimüslim nüfusu gerekse Van'a bağlı Ağlat ve Adilceviz kazalarının nüfusu da kayıt altına alınmıştır. Bu defterler de Zülfiye Koçak Hasan Taşkiran ve Şehmus Bingül tarafından transkript edilip değerlendirilmiştir (Bingül, 2016: 101-116; Koçak ve Taşkiran, 2014: 421-442; Koçak ve Taşkiran, 2014: 718-738; Yılmazçelik ve Kartal, 2019: 193-208; Kartal, 2019: 256-264).

1836 Nüfus Sayımına Göre Van Eyalet Merkezinin Demografik Yapısı

Elimizdeki arşiv belgelerinden 1836 tarihinde Van Vilayetine bağlı yerleşim yerlerinde yaşayan ailelerin isimleri, bu bölgelerdeki nüfus hareketleri, mahalle muhtarları, dini görevliler, askerler, halkın kullandığı isimler ve bu kişilerin fiziksel özellikleri, yerleşim yerlerinde bulunan hane sayısı gibi yerel tarih araştırmaları için son derece önemli bilgiler tespit edilmiştir.

Sayımın yapıldığı 1836 senesinde Van'a bağlı bulunan hemen hemen her köyde bir muhtar ve imam bulunduğu tespit edilmiştir. Memurlar, özellikle vergi ve askerliğe elverişli olup olmadığı gibi hususları göz önünde bulundurarak, bölgede yaşayan Müslüman erkek nüfus yaşa göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma; *tüvâna* (güçlü kuvvetli), *şâb-ı emred* (sakalı bıyığı çıkmamış genç), *sıbyan* (çocuk), *müsin* (yaşlı), *çhar ebru* (bıyığı yeni çıkmış) gibi kelimelerle defterlere kaydedilmiştir (Kartal, Uysan, 2018: 533).

Defterde kayıt altına alınan diğer bir husus ise söz konusu yerin göç alıp vermesi olmuştur. Adı geçen mahalle dışardan göç almışsa mahalleye taşınan kişinin isminin yukarısına başka yerden geldiğini gösteren ve Farsça gelmek anlamına gelen *âmed* kelimesi yazılırken, mahalleden dışarıya gidenleri belirtmek içinse Farsça gitmek anlamına gelen *reft be* ibaresi kullanılmış ve geldikleri gittikleri mahalleler tarihleri ile birlikte yazılmıştır. Defterlerde bu durumu gösteren *reft be Erzurum* (Erzurum'a gitti), *nakil be mahalleyi Hatuniye* (Hatuniye mahallesine nakil) gibi birçok örnek bulunmaktadır. Kişilerin yaşını belirtmek için ise Arapça'da yaş anlamına gelen *sin* kelimesi kullanılmıştır. Aynı zamanda adı geçen erkek kişi eğer doğumundan itibaren bir yılını doldurmamış ise şahsın kaç aylık olduğunu gösteren *şühûr* kelimesi kullanılmıştır.

Yine defterde fiziksel yönden engelli olanlar: *âmâ* (kör), *yek-çeşm* (tek gözlü), *divane* (deli), *mezcup* (deli) *topal*, *yek-dest* (tek elleri), gibi sözcükler kullanılarak belirtilmişlerdir. Devlet bu gibi fiziksel engelli olan vatandaşları vergiden muaf tutmaktaydı. Bundan dolayı söz konusu bu kişiler engel durumları belirtilerek kaydedilmişlerdir. Defterde aynı zamanda kişilere ait özellikler tekrar yazılması yerine *bu dahi* denilerek kısaltmaya gidilmiştir. Bu ifade ise bir önceki şahsa ait özelliğin söz konusu kişi için de tekrarlandığını göstermektedir. Bu makalede Yalnızca ilk ve son sayfasını verdiğimiz defterin tamamı Yöktez'de mevcuttur.

Çalışmamıza esas teşkil eden defterdeki ifade ve ibarelerin anlam ve kullanım maksatları genel olarak belirtildikten sonra defterdeki diğer bilgileri tablo şeklinde vermeyi uygun gördük.

Sıra No	İsim	Adet	Sıra No	İsim	Adet	Sıra No	İsim	Adet
1.	Mehmet	774	14.	Ebubekir	92	27.	Abdi	17
2.	Ali	691	15.	Hüseyin	245	28.	Keleş	29
3.	Abdullah	295	16.	Hacı	76	29.	İsa	143
4.	Ahmet	375	17.	Şerif	86	30.	Sait	19
5.	Mustafa	379	18.	Feyzullah	47	31.	Abdal	15
6.	İbrahim	470	19.	Timur	57	32.	Taceddin	8
7.	Hasan	285	20.	Salih	58	33.	Ramazan	14
8.	Osman	263	21.	Cihangir	27	34.	İshak/Zübe yir	8
9.	İsmail	373	22.	Halit	37	35.	Şaban/Seyf ullah/Hızır	7
10.	Mahmut	204	23.	Kasım	33	36.	Bilal /Behlül/ Ümran	3
11.	Ömer	185	24.	Sadık	38	37.	Abdülhami t/ Eyüp	3
12.	Yusuf	110	25.	Arif	40	38.	Ubeyd	2
13.	Abdurrahman	110	26.	Musa	31	39.	Lavi	1

1836 tarihinde Van Vilayetinde en çok kullanılan isim Mehmet'tir. Daha sonra ise Ali, Abdullah Mustafa ve Ahmet gelmektedir. En az kullanılan ise Lavi'dir. Aynı zamanda bölgede isim bozma geleneğinin olması nedeniyle bazı isimlerin yerel dil ile yazıldığı tespit edilmiştir.

Aile Adı	Defterdeki sayısı	Aile Adı	Defterdeki sayısı
Kürdoğlu	8	Katipoğlu	1
Sarımuratoğlu	2	Kapdanoglu	2
Kudretoğlu	1	Beydillioğlu	2
Hacıyıldızoğlu	1	Karakiillioğlu	1
Çobanoğlu	1	Kuzubuyuluoğlu	1
Kavraoğlu	1	Urluoğlu	1
Çayıroğlu	1	Sebelioğlu	1
Kulek İsmailoğlu	1	Kudretoğlu	1
Hayırdaroğlu	1	Hacıyıldızoğlu	1
Köroğlu	1	Sarımuratoğlu	2
Haydaroglu	1	Çobanoğlu	1
Şatıroğlu	1	Munla Kasımoğlu	1

Sarı Hüseyinoğlu	1	Zıklıoğlu	2
Murtazaoğlu	2	Eyvanoğlu	1
İsaoğlu	1	Nimetoğlu	1
Delaloğlu	1	Şeyhseydaoğlu	1
Bacanoğlu	1	Kaidedaroğlu	1
Cemşitoğlu	1	Sediroğlu	1
Binderelioğlu	1	Nehlicioğlu	1
Nalbantoğlu	1	Konperoğlu	2
Munlahzıraoğlu	1	İffetoğlu	1
Miriağuroğlu	1	Teperoğlu	1
Aşıroğlu	1	Hacıhanoğlu	1
Zencebiloğlu	1	Askeroğlu	1
Kilitoğlu	1	Celberoğlu	1
Aracioğlu	1	Çilingiroğlu	1
Keremoğlu	1	Timurcuoğlu	1
Çakıroğlu	1	Eyvanoğlu	1
Eltemmahoğlu	1		

Tablo 3: 1836'da Van'da Yaşayan Hacı, Molla, Hafız ve Muhtarlar

Unvan	Adet	Unvan	Adet
Hacı	128	İmam	30
Mir	103	Çavuş	7
Muhtar	76	Ağa	6
El-hac	40	Fakih	4
Şeyh	30	Molla	3
Bey	53	Hafız	2

Hacılık (Hacca gitme) ancak zenginlerin yerine getirebildiği bir dini vecibe olması sebebiyle bölgenin iktisadi yapısının ortaya çıkarılmasında kullanılabilecek bir veriyi ortaya koymaktadır. Hacılık (Hacı tabiri) aynı zamanda ticaretle uğraşanlar içinde kullanılmıştır (Öztürk, 1995: 123). Defterdeki hacıları incelediğimizde toplam sayılarının 121 olduğu görülüyor. Bu da ekonomik durumun çok kötü olmadığını bunun yanı sıra bölge insanının dinî değerlere sahip ve muhafazakâr olduklarını göstermesi bakımından kayda değerdir. Buna rağmen unvanlar arasında hafız unvanını ancak 2 kişinin kullanmış olması dikkatimizi çekmektedir. Bu durum, bazı kişilerin hafız oldukları hâlde bunu bir unvan gibi kullanmamış olabileceklerini düşündürmektedir.

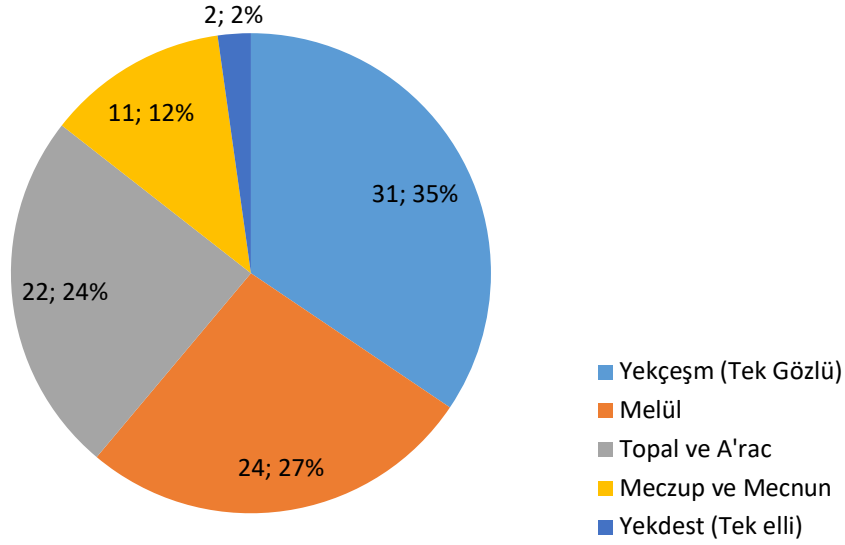
Çalışmaya konu olan defterlere göre 1836 tarihinde Van sakinlerinin meslekleri yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu defterlere göre bölgede en fazla Rençberlik (Çiftçilik) mesleğine rastlanılmıştır. Bu durumun sebebi bölge halkının en temel geçim kaynağının çiftçilik olmasıdır. Çiftçilik mesleğinden sonra bölgede ikinci olarak Bakkalcılık mesleğine rastlanılmıştır. Diğer taraftan bölgede kasap, derici ve doğancı gibi mesleklere de sık rastlanılmasının sebebi ise bölgede hayvancılık ve avcılığın yaygın olmasıdır. Bu mesleklere ek olarak toplum hayatını

kolaylaştıracak Bezzaz (Kumaşçı), Debbağ (Derici), Sirac (Meşaleci), Haffaf (Ayakkabıcı) ve Çizmeci gibi mesleklere de rastlanılmıştır. Bölgede bulunan diğer bazı bir meslek gurubu ise süvari ve topçu gibi askeri mesleklerdir.

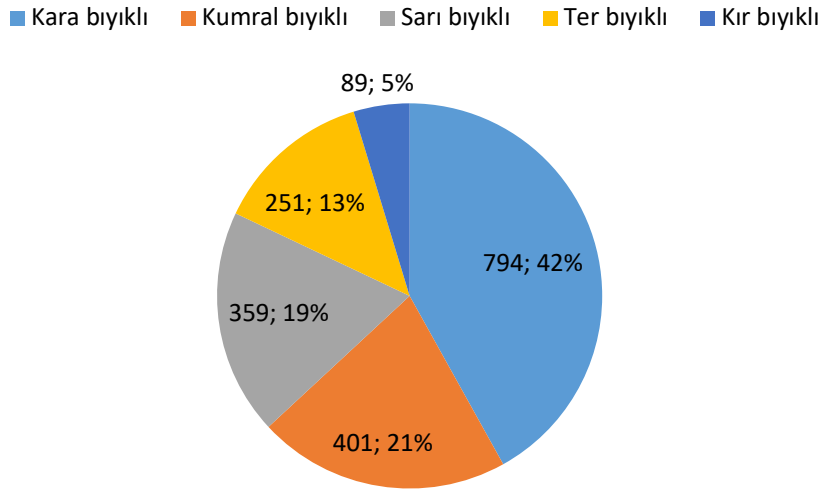
Meslek Adı	Adet
Rençber	116
Bakkal	57
Kasap	42
Topçu	39
Süvari	19
Doğancı	15
Bezzaz (Kumaşçı)	10
Debbağ (Derici)	9
Mumcu	7
Sirac (Meşaleci)	6
Dikici (Çiftçi)	6
Cebeci	5
Haffaf (Ayakkabıcı)	4
Çizmeci	4
Dellal / Tellal (Komisyoncu)	2
Taşçı	1

İncelediğimiz defterlerde geçen engel durumlarını yukarıdaki grafikte belirttik. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti engelli vatandaşlarını vergiden muaf tutmuştur. Bundan dolayıdır ki kişilerin özür durumları defterlere kaydedilmiştir. Tek gözlü 31 kişi, Melül 24 kişi, Topal ve A'rac (Topal) 22 kişi, Âmâ (kör) 18 kişi, Meczup ve Mecnun (Deli) 11 kişi ve Yekdest (Tek elli) 2 kişi olmak üzere toplam 108 engelli vatandaş bulunmaktaydı.

Grafik 1: Deftere göre bölgede yaşayan erkek engelli nüfus

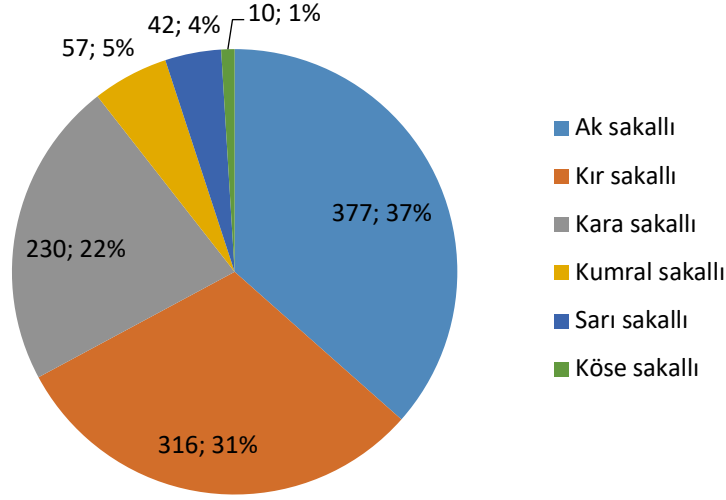

Grafik 2: Deftere kaydedilen vatandaşların dış görünüşlerini bıyıklarına göre sınıflandırması

İncelediğimiz deftere göre 1836 tarihinde yörede yaşayan erkek nüfusun bıyık renklerine göre sınıflandırılması yukarıdaki tabloda gösterildi. Bilindiği üzere defterin kaydedildiği tarihte günümüz de olduğu gibi fotoğraf teknolojisi bulunmamaktaydı. Bu nedenle devlet adeta fotoğraf çekmiş gibi şahısları sözcüklerle tarif etmiştir. Bu bilgilere göre yörede kara bıyıklı 794 kişi, kumral bıyıklı 401 kişi, sarı bıyıklı 359 kişi, ter bıyıklı 251 kişi, kır bıyıklı 89 kişi olmak üzere 1894 kişi bıyık renklerine göre tanımlanmıştır. Tablodan çıkarılacak diğer bir sonuç ise yöre halkının %42'si esmer ve kara bıyıklı iken %19'u ise sarı bıyıklı ve sarışıdır.

Grafik 3: Defterlere kaydedilen vatandaşların dış görünümünü sakallarına göre sınıflandırması

İncelediğimiz deftere göre 1836 tarihinde yörede yaşayan erkek nüfusun sakal renklerine göre sınıflandırılması yukarıdaki tabloda gösterildi. Bu bilgilere göre yörede ak sakallı 377 kişi, kır sakallı 316 kişi, kara sakallı 230 kişi, kumral sakallı 57 kişi, sarı sakallı 42 kişi ve köse sakallı 10 kişi olmak üzere toplam 1032 erkek kişi deftere kaydedilmiştir.

Tablo 5: Gevaş Nahiyesine Bağlı Karyeler

Karye Adı	Hane Sayısı	Nüfus
Paganis	12	50
Poğonis	21	49
Arpit	4	11
Verendanis	17	52
Horovir	7	19
Zobuh	10	18
Pagan	5	10
Ziva-ı Neval	3	7
Tevşoğ	5	11
Pivanik	4	7
Murşik	4	12
Eşkirt	13	33
Virkunis	39	96
Savik	22	53
Tarik	5	13
Ericvanik	13	29
Atar	13	37
Bendekas	11	26
Enklor	25	65
Varpan	13	37
Mihrapış	3	5

Temhanis	16	46
Şuboş	11	30
Muhçaron	18	51
Timar	10	31
Varasin	3	6
Şatvan	19	67
Eyin	2	2
TOPLAM	328	873

Tablo 6: Karçikan nahiyesine bağlı karyeler

Karye Adı	Hane Sayısı	Nüfus
Paykanis	34	90
Bağ	2	3
Puğge	9	12
Kumes	1	1
Berkuri	3	5
Soreb	4	7
Zopch	4	7
Dedebahri	9	12
Pindovan	3	4
Ağrağ	3	3
İnsiras	9	18
Hortaş	4	6
Eldan	6	8
Kukpes	6	7
TOPLAM	99	183

Tablo 7: Vastan nahiyesine bağlı karyeler

Karye Adı	Hane Sayısı	Nüfus
Ebremic	73	202
Tağaşor	79	248
Orta	101	347
Terkeşin	1	5
Karsinek	12	35
Zoloni	7	17
Muşkildan	10	16
Kızıltaş	4	8
Miçengirsuflla	15	29
İrac	13	44
Kulbelesan	20	35
Heranik	10	16
Çengiraliyya	12	28
Kussoni	19	51
TOPLAM	378	1081

Tablo 8: Havasor nahiyesine bağlı karyeler		
Karye Adı	Hane Sayısı	Nüfus
Hik	18	58
Eyremir	3	10
Nurkuh	10	57
Esbaşir	19	59
Hüzistan	11	27
Kefzi	4	7
Şinhanikuh	9	28
Horkum	6	13
Angil	14	33
Sim	11	28
Kires	9	19
Angüşnas	5	13
TOPLAM	119	319

Tablo 9: Van merkeze bağlı mahalleler		
Mahalle Adı	Hane Sayısı	Nüfus
...	51	134
Müftü efendi	8	25
Şatriyye	3	4
Abbas Ağa	77	161
İskan Kapısı	66	135
Tillo	22	45
Mahmut Ağa	102	243
Camii Kebir	131	305
Şafiiyye	3	8
Timur Paşa	9	17
Hurremiyye	19	68
Katırcı	42	115
Kara Hoca	34	91
Mustafa Paşa	24	65
Kaya Çelebi	16	24
Buyak Han	13	26
Hüsreviyye	216	566
Tebriz Kapısı	136	335
Çar Urumme	87	337
Nurşin Sufla	55	159
Nurşin Ayiyya	39	116
Ağı Kebir	35	101
Çamişcioğlu	79	228
Topçuoğlu	67	211
Emin Paşa	95	251
Camii Hafız	51	159
Şabaniyye	87	247
Hatuniyye	49	129
Soğbetoğlu	52	155
TOPLAM	1694	4460

Yukarıda isimlerini verdiğimiz nahiye, mahalle ve karyelerde bulunan hane ve erkek nüfusu belirttik. Ancak söz konusu karye ve mahallelerin isimlerinin okunuşunda bizim belirttiğimiz isimler ile bölgede telaffuz edilen isimler arasında bizim yerinde araştırma imkânımızın olmayışından dolayı bazı farklılıklara rastlanılabilir. Buna sebep ise: söz konusu isimlerin günümüzde resmi olarak kullanılmaması ve Osmanlı Türkçesinin günümüz harflerine çevirisinde karşılaşılan zorluklar olmuştur. Tablo 11'deki ilk mahallenin isminin olmaması ise söz konusu defterde ilgili sayfanın olmamasından kaynaklanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmaya konu olan defterler; "2794 numaralı Van Vilayeti, Van sancağı, Gevaş, Karçıkan, Havasur, Vastan kazası, Müslim defteri ve 2796 Numaralı Van Vilayeti, Van sancağı, Van (nefs) kasabası (mahalleler) kazası, Müslim defteri", Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, NFS.d koduyla, 2794 ve 2796 numarada kayıtlıdır.

Araştırmamızda 1836 yılında Van Eyaleti nüfusun kayıt altına alan bu iki defter aynı tarihlerde diğer bölgelerde tutulan nüfus defterleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu defterler gerek yerel tarih açısından gerekse 19. yüzyıl Osmanlı demografik yapısı hakkında oldukça önemli bilgiler içermektedir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden bu iki defter, diğer defterlere göre oldukça düzenli tutulmuş aynı zamanda nüfus kaydı ile ilgili oldukça ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin, 1836 yılında Van Vilayeti Müslüman erkek nüfusu gerek sayı gerek kayıtlı şahısların yaşları, belirleyici fizikî özellikleri, meslekleri, başka yere gidenlerin gittikleri yerler, göçler ve vefat edenlerin ölümleri tarihleri ile birlikte tespit edilmiştir. Ayrıca, Vilayet merkezi ve tâbi nahiye ve köylerde kullanılan erkek isimleri tek tek belirlenmiştir. Defterde geçen bazı önemli veriler daha rahat anlaşılması için tablo ve grafiklerle verilmiştir. Buna göre, coğrafi konumu sebebiyle yüzlerce yıldan bu yana iskân sahası olarak büyük ilgi gören Van'ın 1836'daki demografik yapısı incelenmiştir. Aynı tarihte, merkez mahalle ve tâbi karyelerde çeşitli meslek gruplarına rastlanmakla beraber; devletin mülkî teşkilatlanması gereği, Vilayet merkezinde mütesellim, her mahalle ve köyde imam ve muhtar gibi resmi görevliler bulunmaktadır.

Çalışmamıza göre 1836'da; Van Vilayeti'nde, 1694 hane 4460 erkek; Gevaş nahiyesinde 328 hane, 873 erkek; Karçıkan nahiyesinde, 99 hane 183 erkek, Vastan nahiyesinde 378 hane, 1081 erkek ve Havasur nahiyesinde 119 hane, 319 erkek nüfus bulunmaktadır. Toplamda ise 2618 hane ve 6916 erkek nüfus bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri:

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA) (İstanbul):

Nüfus Defterleri (NFS.d): nr. 2794.

Nüfus Defterleri (NFS.d): nr. 2796.

B. Araştırma ve İnceleme Eserleri:

Abdulkadiroğlu, A. (1992). *Van Kütüğü* Yüzüncüyıl Üniversitesi. Türk Hava Kurumu Matbaası, Ankara.

- Alahverdi, S. ve Güven, O. (1995). *Van Vilayet Salnamesi 1315*. Van Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Van.
- Bingül, Ş. (2016). (H.1252/M.1836) Yılı Nüfus Sayımına Göre Van Kazasına Bağlı Gayrimüslim Köylerin Demografik Yapısı. *Tarih ve Gelecek Dergisi* (2), 101-116.
- Çadırcı, M. (2011). *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Göyünç, N. (1979). Hane Deyimi Hakkında. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (32), 331-348.
- Karpat, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu Demografik ve Sosyal Özellikleri (1830-1914)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kartal, K. (2019). Malatya Sancağı İzolu Nahiyesi Kadıoğlu ve Pınarlı Karyelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1842-1843). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(4), 256-264.
- Kartal, K. ve Uysal, M.A. (2018). Tanzimat Öncesi İncir Kazasının Demografik Yapısı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (81), 533-553.
- Kılıç, O. (2001). Van Eyaleti'ne Bağlı Sancaklar ve İdarî Statüleri (1558-1740), *Osmanlı Araştırmaları XXI*, İstanbul.
- Kılıç, O. (2012). "Van", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 42, s. 506-513.
- Taşkıran, H. ve Koçak, Z. (2014). Adilcevaz Kazasının İlk Nüfus Sayımı (30 Rebiyülevvel 1252 / 15 Temmuz 1836), Karabük: *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 718-738.
- Taşkıran, H. ve Koçak, Z. (2014). 2793 Numaralı Ahlat Kazası Müslim Nüfus Defteri (30 Rebiyülevvel 1252/15 Temmuz 1836)'nin Tanıtım ve Değerlendirmesi, İzmir: *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (XVII), 421-442.
- Yılmazçelik, İ. ve Kartal, K. (2019). XIX Yüzyılın Ortalarında Urfa'da Yaşayan Gayr-ı Müslimlerin Demografik ve İctimai Yapısı Hakkında Bir Değerlendirme, *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, Gece Akademi, (1), 193-208.